

La pratica val più della grammatica, — kaže talijanska poslovice. Najbolje je, dakako, kad oboje — i praksa i gramatika — idu uporedo, kao što su u ovom slučaju Enciklopedija i Vinogradov.

Moram ipak dodati, da iz iskustva znam, da se Rusi u govoru veoma često kolebaju u rodu imenâ kao *Oslo, Baku, Tuapse* i sl. Ali ovdje je riječ opet o ruskom književnom jeziku.

Što su u ruskom, kako je općenito poznato, apelativi kao *pal'to, šosse, ragu* i dr. — srednjega roda, nema izravne veze s našim pitanjem.⁶ Isto tako nemam nikakve primjedbe u pogledu stanja u poljskom, na koje se Hraste sada poziva, jer o tom jeziku nije među nama bilo govora.

Dakle: sve kad bi se Hrastin zahtjev, da strana imena mjestâ na -o budu u našem književnom jeziku srednjega roda, i dao braniti, ne bi se nikako mogao potkrijepiti tvrdnjom, da su ta imena i u svim velikim slavenskim jezicima srednjega roda, kad eto vidimo, da ni u najvećem od njih nisu takva.

Uostalom, već sam napomenuo,⁷ da u pitanju ove ili one novije pojave u književnom jeziku ne može odlučivati stanje u srodnim jezicima, pogotovu kad se ni oni među sobom ne slažu.

MOJA ZAVRŠNA RIJEČ O TOM PITANJU

Ne želeći uopće dalje ulaziti u dokazivanje, tko ima pravo, prepuštam čitaocima, da se sami opredijele za jedno ili drugo rješenje po svojoj slobodnoj volji i jezičnom osjećanju. Jedno je potrebno istaći, da se rješavanju takva spornog pitanja ne smije pristupati odviše autoritativno. Ja sam samo upozorio, da se rod stranih geografskih imena poklapa s rodom domaćih takvih imena gotovo u svakom velikom evropskom jeziku, slavenskom i neslavenskom. Prema tome ne bi bilo najbolje, kada bismo se mi posve otuđili od pravila, koje vrijedi za takva imena u našem jeziku. O tome se u gramatikama stranih jezika, slavenskih i neslavenskih, ne nalazi mnogo. U svojoj »Napomeni« nisam odlučno ustvrdio, da ta imena u ruskom *nisu*, nego *ne moraju* biti muškoga roda, a to potvrđuje i sam pisac, kada kaže, da se Rusi *u govoru* veoma često kolebaju u rodu imena kao *Oslo* . . . Razumije se, da sam ja uzeo samo u pomoć njemački, talijanski, francuski, češki, poljski i ruski jezik, a osnovno je bilo ono, što je u našem jeziku. Mene će zadovoljiti samo to, da se a priori ne smatra pogreškom, ako tko u našem književnom jeziku ta imena mijenja i po srednjem, a ne samo po muškom rodu, jer ono prvo odgovara duhu našega narodnoga jezika, a ovo drugo tendencijama razvoja našega književnoga jezika.

Mate Hraste

⁶ Hraste navodi ovdje i riječ *kofe* ne spominjući, da se ona danas govori kao imenica muškoga roda; isp. Vinogradov, o. c., str. 62.

⁷ »Jezik« IV, str. 124.

PITANJA I ODGOVORI

RAZOČARANJE ILI RAZOČARENJE?

»Jako sam se začudio,« piše nam jedan čitalac *Jezika*, »kad sam 5. IX. o. g. pročitao u *Borbi*, da je bolje upotrebljavati riječ *razočarenje* nego *razočaranje*. Za riječ *razočaranje* veli dr. Ivan Popović da je zastarjela i da je izgubila pravo na opstanak u književnom jeziku, no ja dosad nisam ni govorio ni pisao drugačije nego samo *razočaranje*. Molim, da mi uredništvo *Jezika* objasni, kako se može proglašavati nešto za zastarjelo, kad to još uvijek intenzivno živi ne samo u mojoj svijesti, nego i u jeziku naše književnosti.«

Zaista u članku »Razočarenje, a ne razočaranje« na 5. strani *Borbe* od 5. IX. 1956. dr. Ivan Popović prikazuje postanak tih dviju riječi te pravilno zaključuje, da je imenica *razočaranje* po tvorbi pravilnija od imenice *razočarenje*, jer se (kao i druge takve imenice) tvori od trpnoga pridjeva *razočaran* dodavanjem nastavka *-je*, dakle *razočaranje*. Tako su i od glagola *vjenčati*, *spavati*, *kuhati se* stvorene imenice *vjenčanje*, *spavanje*, *kuhanje*. Ali imenica *razočarenje*, koja se tako govori po istočnim dijelovima našega jezika, razvila se ugledanjem na one glagolske imenice, koje imaju s pravom završetak *-enje*. Od glagola *riješiti*, *ostvariti*, *uvjeriti* trpni pridjev pravilno glasi *riješen*, *ostvaren*, *uvjeren*, pa prema njemu imenice glase *rješenje*, *ostvarenje* i *uvjerenje*. Imenica dakle *razočarenje* nije pravilne, nego analoške tvorbe. Ipak s obzirom na njezinu veliku upotrebu, kaže dr. Popović, bilo bi suviše formalistički i puritanski goniti je. »Naprotiv, oblik *razočarenje* je, htela to gramatika ili ne — stekao svoje pravo građanstva i ozakonio se, dok je »pravilni« oblik *razočaranje* postao zastareo i, ja bih rekao, izgubio pravo na opstanak u književnom jeziku.«

Razlozi, koje navodi dr. Popović, čine se u prvi mah uvjerljivi, ali oni ipak ne mogu obastati, jer su jednostrani i netočni. Dr. Popović konstatira, da je »*razočarenje* uhvatilo korene i prodrlo čak i u jezik uglednih pisaca«, a uopće ne prati, kakvo je prostran-

stvo imenice *razočaranje*, nego za nju samo pretpostavlja da je zastarjela. Da je dr. Popović zagledao u rječničku građu hrvatske književnosti, on bi se uvjerio, da u hrvatskih pisaca ta riječ dolazi samo u obliku *razočaranje*, i to baš u novijih, a ne starijih pisaca. Pregledao sam rječničko blago »Rječnika hrvatskoga književnog jezika«. što ga uređuje dr. Julije Benešić, pa sam našao potvrde za riječ *razočaranje* u Đalskoga, Novaka, Leskovara, Ogrizovića, Lovinca, Matoša, Ujevića, Kolara, Cesarca, L. Perkovića i Nametka. Navest ću samo neke primjere, zbog štednje prostora. Tako Đalski piše: »Čutio je, kao da doživljuje veliko neko razočaranje« (»U noći« 69, 5). Matoš piše: »Kao kakav asket, Kranjčević u Ljubavi nalazi samo razočaranje« (»Naši ljudi i krajevi«, 191). U Ujevića čitamo: »Nemam u sebi pričuvu za nova razočaranja« (Ojadenovo zvono, 27). U Kolara: »Dobro je došla, pošto je bila iskusna, poučena mnogim životnim razočaranjima« (»Ili jesmo ili nismo«, 60). Perković piše: »Ali se odmah pridružilo i razočaranje« (»Novele«, 43), a i Cesarec isto tako i u ekavskom tekstu: »Strašno razočaranje doživeo je Majdak, i boli ga to« (»Careva kraljevina«, 274). I u ekavca Branke Mašića našao sam: »I dode im da zaplaču od *razočaranja* i žalosti« (»Ljupče«, str. 66., r. 7. odozdo). A primjera za riječ *razočarenje* uopće nema u građi toga rječnika hrvatskih pisaca od Ivana Mažuranića do Gorana Kovačića.

Kad je dakle takvo stanje u suvremenom hrvatskom književnom jeziku s obzirom na riječ *razočaranje* i *razočarenje*, postavlja se pitanje, kako je dr. Popović mogao tu riječ proglasiti zastarjelom. Vrlo jednostavno: on se na književnu praksu hrvatskih pisaca nije ni osvrtao, nego je do svojega zaključka došao samo na osnovu pretežnog stanja u srpskih pisaca. Na istoku je naime oblik *razočarenje* zaista prodro i u jezik uglednih pisaca, pa na temelju toga on može biti i pravilan oblik u svojem krugu, ali to mu još ne daje pravo da istiskuje i po tvorbi i po upotrebi pravilan oblik *razočaranje* u hrvat-